

2 Stopenjska diskriminacija: izzivi prepoznavanja diskriminacije tujcev

Tjaša Učakar

2.1 Uvod

Poglavje obravnava intersekcijsko diskriminacijo skozi analizo položaja družbene skupine tujcev, torej »tistih zunaj«, ne-članov, ne-pripadnikov slovenskega državlanskega telesa. Iz družbene teorije (Calavita, 2005) je že znano, da so tujci razumljeni kot »drugi«, kot tisti, ki prihajajo od drugod, in so kot taki marginalizirani, postavljeni v ostro nasprotje z državljani, člani oziroma že vključenimi posamezniki in posameznicami neke družbe. Nas pa bo zanimalo, kako to njihovo »drugost« misliti na polju intersekcijske diskriminacije, kako njihov položaj tujstva vpliva na njihovo diskriminacijo, kako se prepleta, součinkuje z diskriminacijo na podlagi drugih osebnih in družbenih lastnosti ter kakšne nove realnosti diskriminacije nastajajo na njihovih presekih, križanjih in součinkovanjih.

Izhodiščna raziskovalna vprašanja so bila tri. Na polju politične intersekcije nas je zanimalo, ali dokumenti, ki se ukvarjajo z vprašanjem tujcev, obravnavajo intersekcijo, in če da, na kakšen način. Za analizo smo uporabili metodo kritične analize okvirov. Na polju intersekcije reprezentacij je bilo glavno vprašanje, kako teksti na izbranih novičarskih spletnih portalih v Sloveniji obravnavajo vprašanja diskriminacije in družbenega izključevanja tujcev z vidika

intersekcijskega pristopa, pri čemer smo uporabili kritično analizo diskurza. V okviru tretjega stebra intersekcijske analize – strukturne intersekcije – pa je bilo ključno vprašanje, kako se diskriminacija in izključevanje krepita na presekih različnih osebnih okoliščin, kar smo analizirali s pomočjo intervjujev v mešanih fokusnih skupinah, v katerih so sodelovali predstavniki in predstavnice vladnih in nevladnih organizacij, ki delujejo na področjih tujskosti in migracij v Sloveniji (za več o metodologiji glej uvodno poglavje).

2.2 Tujstvo kot družbeni status

Tujci so fizično sicer prisotni v naši družbi, a niso sprejeti kot polnopravni člani. So hkrati del družbe, v kateri bivajo, a njihova tujost jih ohranja na meji članstva (Bourdieu, 1991). Brubaker (1989) govori o konceptualni ločnici med državljanin in tujci, ki pa ima nato realne pravne in ideološke posledice. Za Carensa (1995) je moderno državljanstvo privilegij, zgodovinsko podoben fevdalnemu privilegijem, Dal Lago (1999) pa obravnava tujce kot družbeno skupino, ki je postavljena nasproti državljanom in ki ji ta položaj onemogoča kakršne koli zahteve po pravicah, ki jih sicer omogoča formalno članstvo. Podobno je o tujcih pisala tudi Hannah Arendt (2003). Razume jih kot družbeno skupino, ki si mora najprej šele izboriti pravico, da bi sploh imela pravice, brez katerih tujci sploh niso politično relevantna bitja.

Edina entiteta, ki lahko zagotavlja človekove pravice, so nacionalne države, a tujci niso polnopravni člani, zato je njihove pravice težko zagotavljati. Hannah Arendt (2003) je opozorila, da se je celotno vprašanje človekovih pravic pomešalo z vprašanji nacionalne emancipacije, saj je deklaracija o človekovih pravicah v središče postavila abstraktno človeško bitje, od francoske revolucije dalje pa je človeštvo zamišljeno kot družina narodov, zato je podobo abstraktnega človeka prevzel narod, ne posameznik. Države kot politične enote so edine, ki lahko zagotovijo prostor, v katerem je človekove pravice sploh mogoče uresničevati (Dedić in sod., 2003). Problem tistih, ki so izgubili človekove pravice ali so jim bile kršene, je, da v prvi vrsti izgubijo prostor, kjer bi bili kot posamezniki lahko slišani, kjer bi bilo njihovo mnenje pomembno, postalo javno in relevantno. Najpomembnejši element izgube človekovih pravic je izguba možnosti, da bi bili videni in slišani, kot pravi Arendt (2003: 377), »izguba prostora v svetu, ki naredi mnenja pomembna in dejanja učinkovita«. S to izgubo posamezniki prenehajo biti politično relevantna bitja in ostanejo le še goli ljudje, brez pravice delovanja in pravice mnenja. Človek torej izgubi

pravice v trenutku, ko postane zgolj človeško bitje na splošno, brez mnenja in brez dejavnosti, s katero bi se lahko identificiral, ko torej ne predstavlja nič drugega kot svojo lastno enkratno individualnost, ki pa oropana izraza in delovanja v skupnem svetu izgubi ves pomen. Zato je za Hannah Arendt prav oseba brez državljanstva ali dovoljenja za bivanje oseba človekovih pravic *par excellence*, kajti pripadajo ji zgolj te, ne pa tudi državljske pravice oziroma pravice iz naslova stalnega bivanja, ki obsegajo ekonomske in socialne pravice. Hkrati opozori, da je prav »pravica imeti pravice« temeljna človekova pravica, ki pa je mogoča samo, če jo omogoča in zagotavlja pravna država (Arendt, 2003: 383). Seyla Benhabib (2010: 13) ob tem opozarja na pravico slehernega človeškega bitja, da ima pravice, da je torej »pravna oseba, upravičena do nekaterih neodtujljivih pravic, ne glede na status svojega političnega članstva«.

Koncept človekovih pravic obsega vse tiste pravice, ki človeku pripadajo z njegovim rojstvom. Kot univerzalne morajo biti človekove pravice priznane vsem človeškim bitjem, ki so pod jurisdikcijo držav, pripravljenih zagotoviti človekove pravice. Osnovne človekove pravice in temeljne svoboščine so del mednarodnega običajnega prava in so zato obvezujoče za vse države, ne glede na to, ali jih priznavajo ali ne. Splošno pravilo pri varstvu človekovih pravic je, da morajo države pogodbenice brez diskriminacije zagotoviti vse pravice državljanom in tujcem. A številne države razlikujejo med različnimi kategorijami prebivalstva in priznavajo določene človekove pravice le državljanom ali pa državljeni uživajo višjo stopnjo zaščite kot ne-državljeni, kar je v nasprotju z načelom nediskriminacije ter enakostjo pred zakonom. Medtem ko na primer Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah določa, da države pogodbenice priznavajo vsakomur pravico do socialne varnosti, Ustava Republike Slovenije priznava pravico do socialne varnosti le državljanom (Dedić in sod., 2003).

Nacionalna država je torej bistvena za zagotavljanje pravne in politične enakosti in s tem varovanje vseh pravic, vključno z osnovno »pravico imeti pravice«. V tem prispevku se sicer ne bomo ukvarjali s pravnim zagotavljanjem pravic, zanimalo pa nas bo, kako je razumljena in nagovarjana diskriminacija tujcev kot skupine, ki ostaja na meji državljskih pravic. Tujci naj bi v sebi namreč nosili neko inherentno nevarnost, ki se z njimi povezuje ne glede na njihova konkretna dejanja, kar je Bauman (1999) ocenil kot ključni vidik rasizma, ki tujcem onemogoča, da bi kadar koli dejansko pripadali vzpostavljenemu družbenemu redu na določenem območju. Njihova tujost naj bi jim preprečevala, da bi bili kadar koli sploh primerni za vključitev (Calavita, 2005). Tako razumevanje tujcev jih postavlja v položaj stalne drugačnosti. V nadaljevanju nas bo zato zanimalo, ali in kako je v političnih, medijskih in strokovnih diskurzih

prepoznana in nagovarjana potencialna nadaljnja diskriminacija tujcev, onkraj njihovega tujskega statusa, na prepletu njihovih drugih osebnih okoliščin.

2.3 Tujci v zakonodaji: homogena skupina ne-državljanov

Predmet analize politične intersekcije je bil *Zakon o tujcih*, natančneje *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih*, ki je bil sprejet na 34. redni seji Državnega zbora oktobra 2017. Analiziran je bil uvodni, pojasnitveni del zakona, druga obravnava na Odboru za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo (4. 10. 2017) ter druga obravnava v Državnem zboru (17. 10. 2017).

Zakon je v obravnavo vložila vlada, razlog pa je bil prenos dveh direktiv EU v nacionalni pravni red, in sicer Direktive 2014/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta o pogojih za vstop in bivanje državljanov tretjih držav zaradi zaposlitve sezonskih delavcev ter Direktive 2014/66/EU Evropskega parlamenta in Sveta o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav v okviru premetitve znotraj podjetja. S prenosom Direktive 2014/36/EU se na novo ureja izdaja enotnega dovoljenja za prebivanje in delo zaradi opravljanja sezonskega dela, s prenosom Direktive 2014/66/EU pa Republika Slovenija sledi ciljem EU, s katerimi se večnacionalnim gospodarskim družbam omogoča, da kar najbolje izkoristijo svoje človeške vire in jih znotraj povezanih gospodarskih družb lažje premeščajo. Temeljni cilj predlaganih določb je bil olajšati vstop tistih državljanov tretjih držav, ki so ključni za delovanje v povezani gospodarski družbi s sedežem v Republiki Sloveniji oziroma državljanov tretjih držav, ki se bodo v povezani gospodarski družbi s sedežem v Republiki Sloveniji poklicno razvijali in usposabljali za nadaljevanje poklicne kariere. S spremembami in dopolnitvami zakona se je uvedla tudi možnost, da lahko osebe, ki jim je prenehal status mednarodne zaščite po zakonu, ki ureja mednarodno zaščito, in osebe s priznano subsidiarno zaščito, pod pogoji, določenimi v zakonu, zaprosijo za pridobitev dovoljenja za prebivanje po določbah *Zakona o tujcih*. Namen teh določb je predvsem v tem, da se osebam, ki imajo priznan status na podlagi določb zakona, ki ureja mednarodno zaščito, in tistim, ki jim je status na podlagi teh določb prenehal, omogoči, da si, če izpolnjujejo zakonsko določene pogoje, uredijo status tujca na podlagi določb *Zakona o tujcih*.

Za analizo politične intersekcije smo uporabili kritično analizo okvirov, ki je diskurzivni pristop k proučevanju (temeljnih) norm, prepričan in zaznav, ki so vključeni v izbrana besedila. Osnovni element analize je okvir, za izbrana

besedila pa smo določili, katere probleme obravnavajo (diagnoza) in katere rešitve za te probleme ponujajo (prognoza). Pri vsakem delu smo identificirali še druge elemente, na primer, kdo je opredeljen kot aktivni ali pasivni akter diagnoze in prognoze ter kakšne oblike intersekcije so obravnavane.

V okviru analiziranih dokumentov smo določili 25 diagnoz in 21 prognoz (glej tabelo 1).

Tabela 1: Diagnoze in prognoze v razpravi o *Zakonu o tujcih*

Diagnoza	Prognoza				
	N	%	N	%	
zaostrovanje zakonodaje	6	24 %	širjenje pravic	9	42,8 %
neuskklajenost zakonodaje	5	20 %	usklajena zakonodaja	5	23,8 %
administrativne ovire za gospodarstvo	2	8 %	strožja zakonodaja	2	9,5 %
breme za državo	2	8 %	olajšave za gospodarstvo	2	9,5 %
integracija	2	8 %	integracija	1	4,8 %
izkoriščanje tujih delavcev	2	8 %	prednost slovenskim državljanom	1	4,8 %
aktualna zakonodaja	2	8 %	preprečevanje izkoriščanja delavcev	1	4,8 %
zlorabe sistemov pomoči	2	8 %			
ogrožanje varnosti	1	8 %			
revščina	1	8 %			
SKUPAJ	25	100 %	SKUPAJ	21	100 %

Celotna razprava o predlogu zakona izhaja iz dejstva, da je zakon nujen zaradi prenosa direktiv EU, razprave so zato predvsem tehnične narave, ne toliko vsebinske. Od osebnih okoliščin, na katere smo se pri projektu osredotočali, je omenjena zgolj etnična pripadnost, sicer pa je fokus na statusu tujcev, torej primarno v smislu ne-državljanov, tujih delavcev, ne eksplicitno kot etnično drugih skupin. Med drugimi osebnimi okoliščinami, ki pa niso v ospredju analize tega projekta, se pojavlja starost, omenja se namreč migrantske otroke in mladostnike. V enem primeru so kot pasivni akter omenjene ranljive skupine (starejši, mladi, ženske, ljudje z vojnih območij).

Beseda diskriminacija se v analiziranih dokumentih pojavi zgolj enkrat, ko dr. Franci Trček (Poslanska skupina Levica) v enem od svojih oglašanj v Državnem zboru opozori na poročilo Varuha človekovih pravic, v katerem je omenjena diskriminacija tujcev, beguncev in migrantov. Iz tega sledi, da se tudi

termini interseksijska ali multipla diskriminacija ne uporabljajo. Intersekcijo lahko zasledimo zgolj z analizo razprav, ko se včasih pojavi križanje ali omemba součinkovanja več okoliščin, ki posameznike potencialno marginalizirajo.

V definiciji problema se intersekcija pojavi trikrat kot intersekcija, ki upošteva prečenje osebne okoliščine in posameznikovega statusa. Osebna okoliščina je starost, ki ni v fokusu analize našega projekta, v součinkovanju s statusom tujca (»migrantski otroci«). Nanaša se na ukinjanje možnosti za pridobitev dovoljenja za začasno prebivanje tujih učencev in dijakov, ker naj bi obstoječi sistem dopuščal preveč možnosti za izkoriščanje. Enkrat pa je omenjena v kontekstu vključevanja migrantskih otrok v šole ter njihovega neznanja slovenskega jezika.

V definiciji problema je enkrat kot osebna okoliščina omenjen spol (ženske/matere) v součinkovanju z etnično pripadnostjo (»tiste s Kosova«). Gre torej za intersekcijo, ki upošteva součinkovanje več osebnih okoliščin (spol * etničnost). Matere, ki ne znajo slovenskega jezika, so tudi edini primer tovrstne intersekcije na ravni aktivnega akterja v analiziranih dokumentih in razpravah. Sicer je kot aktivni akter, torej tisti, ki povzroča težavo, ki jo je treba odpraviti, največkrat opredeljena aktualna zakonodaja ter vlada oziroma država.

Na ravni pasivnega akterja, torej tistih, ki jih identificirani problem zadeva, se intersekcija pojavi petkrat. Trikrat gre za primere součinkovanja osebne okoliščine (starosti) in statusa (tujci) – kot pasivni akter so obravnavani mladoletni tujci ter migrantski otroci. Enkrat so v kombinaciji s statusom tujca v politični razpravi o zakonu omenjene ranljive skupine (starejši, mladi, ženske, ljudje z vojnih območij), enkrat pa je intersekcija omenjena pogojno, saj so kot pasivni akter omenjene žrtve družinskega nasilja, ki so tujci.

Na ravni prognoz oziroma rešitev intersekcije ni zaznati rešitev, niti na ravni aktivnih akterjev. To pomeni, da razpravljavci v politični razpravi ne ponujajo rešitev, ki bi upoštevale interseksijsko situacijo posameznikov in posameznic, čeprav to zaznajo na ravni definiranja problema. Intersekcija se v kontekstu rešitev pojavlja le na ravni pasivnih akterjev, torej naslovnikov rešitve, ki so enaki kot pasivni akterji na strani diagnoz.

Če podrobneje pogledamo diagnoze oziroma identifikacije težav, se te najpogosteje nanašajo na zakonodajno ureditev. Največkrat je kot ključni problem poudarjeno zaostrovanje zakonodaje na področju pravic tujcev, ki se krčijo v smislu dostopa do pravice zaščite in bivanja v Republiki Sloveniji, zaostrovanja glede pogojev združitve družin in pridobitev dovoljenj za bivanje z naslova

osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Druga najpogostejša diagnoza je neusklajenost zakonodaje z zakonodajo EU. Ta neusklajenost naj bi imela največje posledice za gospodarstvo, kar naj bi se kazalo kot administrativne ovire pri zaposlovanju tujcev. V manjši meri se pojavljajo še diagnoze, ki se nanašajo na integracijo tujcev, na to, da tujci predstavljajo breme za državo in da prihaja do zlorabe sistemov pomoči. Na drugi strani so diagnoze, ki opozarjajo na izkoriščanje tujih delavcev, ki naj bi ga omogočala trenutna zakonodaja, ter diagnoze, ki poudarjajo neustreznost aktualne zakonodaje, ki tujcem krati določene pravice. Zanimivo je, da se ogrožanje varnosti kot diagnoza pojavi zgolj enkrat, čeprav je varnost sicer prevladujoči okvir javnih razprav o migracijah in tujcih (Učakar, 2017).

Na ravni prognoz oziroma predlaganih rešitev je najpogosteje zastopana prognoza širjenje pravic tujcev. To vključuje rešitve, ki bi omogočile lažjo pridobitev statusa tujca, rešitve za preprostejšo združitev družin, rešitve, ki bi uvedle varovalke proti zlorabam sistema, ne pa ukinjale pravic vsem tujcem. Kot druga ključna rešitev je poudarjena usklajena zakonodaja. Dvakrat se kot rešitev pojavijo strožja zakonodaja, ki bi zamejila pravice tujcev, ter olajšave za gospodarstvo, ki naj bi omogočile lažje zaposlovanje tujcev in tako pomagale podjetjem lažje pridobiti ustrezno tujo delovno silo. Po ena prognoza nato omenja kot rešitev integracijo, v smislu učenja slovenskega jezika, ena rešitev poudarja, da morajo imeti pri pridobivanju pravic prednost slovenski državljani pred tujci, ena pa, da je rešitev v preprečevanju izkoriščanja delavcev, ki bi mu vlada morala narediti konec (Učakar, 2020a).

Predlog zakona je bil vložen z namenom prenosa direktiv EU v slovenski pravni red. Šlo je za dve precej tehnični direktivi, zato diskriminacija ni bila v ospredju razprav. Beseda diskriminacija se v analiziranih dokumentih pravzaprav pojavi zgolj enkrat. Diskriminacijo tujcev v analiziranih gradivih torej zaznavamo zgolj posredno, prav tako posamezne pojavnosti intersekcijske diskriminacije.

Od vsebinskih razprav je v ospredju zaostrovanje zakonodaje, pri čemer predstavniki desne opozicije zagovarjajo večjo restriktivnost pri širjenju pravic tujcev, predstavniki leve opozicije in civilne družbe pa svarijo pred zaostrovanjem zakonodaje ter opozarjajo na ekonomsko izkoriščanje tujih delavcev. Leva opozicija in predstavniki civilne družbe menijo, da morajo ukrepi širiti pravice tujcev in preprečevati izkoriščanje delavcev migrantov, desna opozicija pa opozarja na potrebo po dobri integraciji tujcev in skrbi za slovenske državljane, ki mora biti pred skrbjo za tuje. V tem kontekstu naj bi zakonske rešitve tudi

zaostrovale dostop do sistemov državne pomoči in preprečevale potencialna izkoriščanja, leva opozicija in civilna družba pa svarita pred tem, da rešitve ne smejo kaznovati vseh samo zaradi grožnje potencialnih pomanjkljivosti v zakonodajni ureditvi.

Razen izjem, ki smo jih omenili zgoraj, so torej tujci v analizirani zakonodaji predstavljeni kot homogena skupina ne-državljanov, njihova »tujost« je njihova osrednja in vseobsegajoča značilnost, ki prikriva prepoznanje različnih drugih družbenih okoliščin posameznic in posameznikov, ki so lahko podlaga za različne oblike diskriminacije ter njihova potencialna križanja in součinkovanja.

2.4 Medijsko poročanje o tujcih: legitimacija in reprodukcija pogleda parlamentarne politike in normalizacija diskurzivnih diskriminatornih praks

Medijska analiza razprav o *Zakonu o tujcih* je zasnovana tako, da vključuje celo leto 2017, ko sta bili dejansko sprejeti obe zgoraj analizirani noveli *Zakona o tujcih*, ter že v januarju sprejeta prejšnja novela tega zakona. Širše gledano je *Zakon o tujcih* prišel v ospredje zanimanja v letu 2016 kot posledica povečane migracije iz držav Bližnjega vzhoda, pojava, ki je bil v javnosti poimenovan kot »migrantska kriza«. Največ javne pozornosti je bila deležna novela *Zakona o tujcih*, ki je bila v Državnem zboru sprejeta po hitrem postopku januarja 2017 in je bila osredotočena na obrambo države pred morebitnimi kriznimi situacijami, ki naj bi jih množične migracije prinašale s sabo. Ta novela je predvidela uvedbo izrednih razmer, kar bi omogočilo zaprtje meje in prepoved vstopa vsem migrantom, tudi tistim, ki bi želeli v Sloveniji prositi za azil. Sprejemu te novele je nato sledila njena ustavna presoja, ki jo je vložila Varuhinja človekovih pravic, ter rzsodba ustavnega sodišča v juniju 2017, ki je pojasnila, da novela zakona ne krši ustave, ker izrednih razmer še ne razglašča. Novela zakona o zaposlovanju tujcev, ki je bila predmet analize političnih dokumentov in je bila nato sprejeta jeseni 2017, je bila v javnosti precej manj obravnavana, v medijih se je večinoma pojavil zgolj prispevek o njenem sprejetju. Kot je pokazala že analiza razprav na odboru in v Državnem zboru, je šlo za tehnično razpravo o pravnih vidikih novele in zaposlovanja tujcev, z malo vsebinske razprave o tujcih oziroma migrantskih delavcih kot posebej izpostavljeni manjšini, ki bi bila predmet diskriminacije. Tudi v medijih se je nato ponovilo podobno.

V medijsko analizo smo vključili štiri spletne portale, in sicer MMC, Siol, 24ur.com in Nova24TV kot najbolj referenčne spletne portale v Sloveniji. Ker

je bilo njihovo poročanje v časovnem razponu dveh tednov pred razpravo o izbranem zakonu na odboru in v Državnem zboru ter dveh tednov po njej minimalno, smo obdobje analize medijskih poročil razširili na celo leto 2017, kar je zajelo tudi sprejemanje novele zakona o tujcih v januarju 2017, ki je bilo medijsko precej obravnavano. S ključno besedno zvezo »zakon o tujcih« je bilo v tem času na portalu MMC objavljenih 33 člankov, na portalu Siol 17, na portalu 24ur.com in Nova24TV pa po 23 člankov. Skupno je torej medijska analiza obsegala 96 člankov (Učakar, 2020b).

Večina analiziranih medijskih prispevkov jeotic, v katerih gre zgolj za prenos političnega diskurza v javni prostor. Ta prenos seveda ni neideološki in nevsebinski oziroma nevtralen. Novinarji in novinarke pri takem poročanju izbirajo diskurze, ki jih objavijo, ter z njihovim poljubnim sestavljanjem, torej izborom govorcev in govork, ki jim dajejo prostor, ter odločanjem o njihovem vrstnem redu, oblikujejo nekakšen tematski zemljevid oziroma diskurzivni okvir poročanja o določeni temi.

Glavni dogodki, obravnavani v izbranem časovnem obdobju in vezani na novele zakona o tujcih, so bili: vložitev in sprejem novele januarja 2017, spor v stranki SMC med njenim predsednikom Mirom Cerarjem in predsednikom Državnega zbora Milanom Brglezom zaradi sprejema novele, opozorilna pisma proti sprejemu novele zakona s strani evropskih institucij, ustavna presoja novele, ki jo je vložila Varuhinja človekovih pravic, ter poskusi preprečitve deportacije prosilca za azil Ahmada Šamija.

V primeru medijskega poročanja o tujcih se je oblikoval relativno homogen medijski diskurz, ki ga je večinoma določal diskurz parlamentarnega političnega *mainstreama*, stališča in pogledi strokovnega glasu in glasu tujcev pa so bili prisotni v manjšem deležu, v manj kot 15 % vseh besedil v zvezi s tujci.

Glavne značilnosti medijskega diskurza sledijo političnemu diskurzu, vzpostavljeni so bili naslednji tematski okviri poročanja: a) tujci so grožnja, b) varnost ali človekove pravice, c) mi – oni, naše pravice – njihove pravice, č) neosebnost, d) izkoriščanje azilnega sistema za ekonomske migracije ter e) bogati in revni migranti.

Tujci so grožnja

Migracije se v medijih slikajo kot varnostno vprašanje. Čeprav v nobenem od prispevkov ni omenjena konkretna nevarnost, ki bi jo kakšen posamezen tujec

oziroma migrant predstavljal, so kot skupina označeni kot grožnja oziroma potencialna nevarnost:

Čeprav so razmere v državi stabilne, pa je ob 500-odstotnem povečanju števila prošelj za azil težko napovedati prihodnost, sploh ker se lahko pri masovnih migracijah pojavijo tudi takšni, ki želijo zlorabiti azilni sistem (24ur.com, 2017a).

Pojavlja se celo enačenje migracij s terorizmom. Slovenija naj bi zaradi preveč prepustnih mej omogočala migracije teroristov z Bližnjega vzhoda v evropske države, portal MMC omenja fenomen tujih terorističnih borcev, ki ga ne ločuje od pojava migracij. Ob tem je zanimiv paradoks dejstvo, da mediji, ki hkrati ustvarjajo ali reproducirajo diskurz nevarnosti, občasno opozarjajo tudi na problematičnost tega. V enem od prispevkov sta tako na to opozorila portala MMC in 24ur.com z objavo mnenja pravnice Neže Kogovšek Šalomon. Ta je opozarjala pred trendom krimigracije, ki prikazuje migracije samo kot varnostni problem, ki ga je treba obravnavati z varnostnimi vprašanji, z nadzorom, in to s podobnim nadzorom, s kakršnim nadzorujemo kriminaliteto.

Varnost ali človekove pravice

Vladni diskurz poudarja nalogo države, da v primeru krize zaščiti svoje interese in svoje državljane. In primat varnosti naj bi bil v interesu vseh, tako državljanov in tujcev, saj bo šele v pogojih varnosti možno zagotavljati človekove pravice lastnim državljanom in tujcem:

Predlog zakona pa predvideva začasen ukrep, če bi bil obseg migracij takšen, da bi se znašli pod hudim pritiskom, ko bi lahko bila ogrožena varnost – tako prebivalcev Slovenije kot tudi samih migrantov. Če pa pride do hudega ogrožanja varnosti, pa nastopi situacija, ko so človekove pravice najbolj kršene, je opozoril premier (MMC, 2017a).

Represivni ukrepi strožjega nadzora in zanikanja človekovih pravic se torej vpeljujejo tudi s humanitarnim diskurzom zagotavljanja pravičnejše in hitrejše zaščite tistim, ki naj bi jo resnično potrebovali.

Na to temo je portal 24ur.com objavil prispevek s posveta na Pravno-informacijskem centru, na katerem je pravna strokovnjakinja Dominika Švarc opozorila, da ne moremo žrtvovati človekovih pravic na račun varnosti:

To vodi v razkroj družbe, kot jo danes poznamo. V Evropi je trenutno trend nenačelne, demagoške politike, ki uporablja diskurz o namišljenem

konfliktu med varnostjo in človekovimi pravicami. Na račun enega ni mogoče žrtvovati drugega, je opozorila Švarčeva (24ur.com, 2017b).

Tak prispevek je bil samo eden. V drugih prispevkih, v katerih je na primer predsednik vlade Miro Cerar pojasnjeval vznik novih ilegalnih migracijskih tokov, takega opozorila pred demagogijo vsiljene izbire ni bilo.

Mi – oni, naše pravice – njihove pravice

Delitev med nami in njimi, torej nami kot državljani Slovenije in njimi – tujci, migranti, begunci, prebežniki – v medijskih poročilih ni problematizirana. Država naj bi bila najprej odgovorna za zagotavljanje pravic lastnim državljanom, šele nato lahko poskrbi tudi za tujce. Ta diskurz je še posebej značilen za portal Nova24TV, ki poudarja trpljenje slovenskega prebivalstva, revščino slovenskih družin, izseljevanje slovenskih državljanov, nizke plače v Sloveniji ob domnevno visokih socialnih prispevkih in stroških, ki naj bi jih država imela za zagotavljanje azilnega sistema in pravic tujcev. Čeprav Nova24TV pri tem diskurzu prednjači, pa te vsiljene izbire ne problematizira noben prispevek, zajet v analizo. Portal Nova24TV je v enem prispevku poudaril tudi bojazen, da bi se preveč prebežnikov naselilo na avstrijskem Koroškem, kar bi lahko spremenilo narodnostno strukturo na dvojezičnem ozemlju in zmanjševalo delež slovenskega prebivalstva, ki ima ravno zaradi doseganja dogovorjenega deleža zagotovljene določene pravice.

Neosebnost

O tujcih se poroča kot o brezimni množici. Imenovani so kot grožnja iz mednarodnega okolja, potencialna nevarnost, tuji delavci, žrtve azilnih postopkov, tujci, prebežniki, velik selitveni prirast, migracijski pritisk, migracijski val, ilegalne migracije, množične migracije ipd.

Najbolj izpostavljen individualni primer je Ahmad Šami in njegov boj proti deportaciji. Šami je v okviru poročanja MMC, Siola in 24ur.com predstavljen kot žrtev neosebnega azilnega sistema, Nova24TV pa ga predstavi kot del »levičarske zarote«, ki ščiti begunce in izkoriščevalce, ne pa domačih ljudi ali pa delavnih tujcev, ki so prišli v Slovenijo z delovnimi vizami in iskrenimi nameni, da prispevajo k razvoju gospodarstva.

Drugi osebni primeri so še zgodbe azilantov iz protesta pred Državnim zborom, o katerih poroča Siol, zgodba napada na ravnatelja mariborske šole, ki je na šolo sprejel alžirske begunce (prav tako Siol), ter zgodbe uspešnih tujcev, ki prispevajo k slovenskemu gospodarstvu na Nova24TV. Osebne zgodbe, ki so predstavljene, so torej nasprotne sliki neosebne množice. Ta naj bi predstavljala veliko nevarnost, osebne zgodbe pa kažejo na človečnost tujcev.

Izkoriščanje azilnega sistema za ekonomske migracije

Ta diskurz opozarja na razliko v namenu migracije in opozarja pred potencialnimi zlorabami, ki naj bi bile možne, saj naj bi tujci, ki jih država obravnava kot begunce in azilante, prihajali kot ekonomski migranti, kar pa naj bi vodilo v izkoriščanje socialnega sistema. MMC povzema zunanjšega ministra:

Morebitni drugi prebežniški val bo po njegovih besedah povsem drugačen tudi po strukturi, saj ne gre za ljudi, ki bežijo z vojnih območij, pač pa predvsem za ekonomske migrante iz Afganistana, Pakistana in podsaharske Afrike (MMC, 2017b).

S tem je povezan tudi diskurz neke vsiljene vnaprejšnje nezakovitosti, pri katerem so vsi, ki prihajajo, vnaprej določeni, da prihajajo nedovoljeno, da je njihov status ilegalen, tudi če so, na primer, upravičeni do mednarodne zaščite in azila po mednarodnih konvencijah. Nekateri medijski prispevki ločujejo med tistimi, »ki zares potrebujejo mednarodno zaščito« in drugimi, s čimer vnaprej implicirajo, da poleg njih prihajajo taki, ki take zaščite ne potrebujejo zares in ki torej pod pretvezo neke nevarnosti poskušajo pretentati državo.

Bogati in revni migranti

Ta diskurz širi zgolj portal Nova24TV, v njihovih prispevkih pa je zelo razširjen. Vzpostavlja ločevanje med »dobrimi« in »slabimi« tujci, pri čemer brezosebni grozeči množici beguncev, migrantov, prebežnikov postavlja nasproti konkretne primere tujcev, ki so prišli v Slovenijo z namenom dela, pa se tukaj srečujejo z birokratskimi ovirami, ki jim onemogočajo uresničevanje njihove poslovne ideje. Taki »uspešni« tujci so uporabljeni kot primer, ki pokaže na neučinkovitost državnega aparata pod levosredinskimi vladami, hkrati pa kot primer, da desnosredinska politika ni *a priori* proti tujcem, saj svari zgolj pred tistimi, ki naj bi domnevno želeli zgolj izkoriščati sisteme državne pomoči:

Pustimo ob strani dejstvo, da je malce neslano, ko se do premožnih tujcev vedemo tako mačehovsko – ne dovolimo jim združitve z lastno družino, čeprav od njih pričakujemo, da bodo v našo balkansko socialistično pravljico vložili najmanj 50 tisočakov. Pustimo ob strani, da se vedemo povsem drugače do nepreverjenih, nedokumentiranih tujcev iz sumljivih držav Bližnjega vzhoda in severne Afrike, ki so morda begunci, morda pa ekonomski migranti (tem podeljujemo *carte blanche* za uživanje v vseh bonbončkih socialne države) (Nova24TV, 2017)

V podobnem okviru je bil en prispevek objavljen tudi na portalu MMC, ki piše o tem, da migracije lahko nadomestijo manko delovne sile, mora pa država pri tem določiti, kakšne migrante želi privabiti.

2.4.1 Prevladujoče interpretacije in implicitne predpostavke

Glavna implicitna predpostavka v analiziranih medijskih tekstih je, da migracije pomenijo grožnjo, saj na eni strani predstavljajo neposredno nevarnost za javni red in mir, če bi migranti prišli v prevelikem številu, na drugi strani pa naj bi ogrožali slovensko nacionalno identiteto. Razumevanje tujcev kot grožnje je neposredno povezano z varnostnim diskurzom, ki je prevladujoč način razumevanja migracij v sodobnem zahodnem svetu. Čeprav v nobenem od prispevkov ni omenjena konkretna nevarnost, ki naj bi jo posamezen tujec predstavljal, so kot skupina označeni kot grožnja oziroma potencialna nevarnost. Tudi če nevarnost še ni prisotna, je v zraku grožnja neke prihodnje nevarnosti.

Glavna diskriminatorna praksa, ki jo medijski teksti legitimirajo, je nekritično reproduciranje ločevanja na »nas« in »njih«, s čimer se legitimira zamišljena skupnost »nas« Slovencev in »njih«, torej tujcev, migrantov, beguncev. Tujci so v tem kontekstu določeni kot drugorazredni, ozemeljska stacionarnost je postavljena kot glavno merilo hierarhije človekovih pravic. Tisti od zunaj, tujci, naj bi predstavljali potencialno grožnjo, predvideva se njihova ilegalnost in skriti slabi nameni. Posamezniki so objektivirani v brezobrazno množico, ki naj bi grozila našim temeljnim vrednotam, pri tem pa sami začenjamo nižati standarde glede varovanja človekovih pravic in zaščite življenj. Na osnovi distinkcije »mi« vs. »oni« se vzpostavi hierarhija človekovih pravic, po kateri je država najprej odgovorna za zagotavljanje pravic lastnim državljanom, šele nato lahko poskrbi tudi za tujce. Ta diskurz temelji na izključevalni logiki pravic, kot da bo več pravic za manjšino nujno vodilo v zmanjšanje pravic večine. Čeprav so v prispevkih mediji dali nekaj prostora

kritičnim glasovom strokovne javnosti, ki edina opozarja na vsiljenost teh dihotomij, z nekritičnim povzemanjem političnega diskurza, ki smo ga za beležili ob analizi obeh dokumentov v parlamentarni razpravi, večinoma legitimirajo nižanje standardov varovanja človekovih pravic za tujce, saj naj bi to omogočilo normalno delovanje države in šele nato tudi zagotavljanje pravic tujcem.

V analizi se je kot pomemben segment medijskega diskurza izkazalo še razlikovanje med »pristnimi« in »lažnimi« migranti, ki predstavlja stalnico medijskega poročanja o beguncih in migrantih. Distinkcija se pojavlja kot opozorilo pred potencialnimi zlorabami, saj naj bi tujci, ki jih država obravnava kot begunce in azilante, prihajali kot ekonomski migranti, to pa naj bi vodilo v izkoriščanje socialnega sistema. S tem je povezan tudi diskurz vnaprejšnje vsiljene nezakovitosti, pri katerem so vsi, ki prihajajo, vnaprej določeni, da prihajajo nedovoljeno in ilegalno, tudi če so po mednarodnih konvencijah upravičeni do zaščite in azila.

Podobno je z razlikovanjem med bogatimi in revnimi migranti, ki ga širi portal Nova24TV in predstavlja pomembno sestavino njegovega poročanja. Pojavlja se ločevanje med »dobrimi« in »slabimi« tujci, pri katerem so nasproti brezosebni grozeči množici beguncev postavljeni konkretni primeri tujcev, ki jim birokratske ovire v Sloveniji onemogočajo uresničevanje njihove poslovne ideje. Medijsko poročanje torej večinoma nekritično zrcali prevladujoč politični govor ter tako normalizira in reproducira položaj tujcev kot »drugih« v slovenski družbi. Kot taki so razumljeni kot tisti od zunaj, sploh še ne kot družbena manjšina, ki bi ji bila država dolžna zagotoviti neke pravice, oziroma kot skupina, ki je podvržena diskriminaciji.

2.4.2 Intersekcionalnost v medijskem poročanju

V analiziranih prispevkih intersekcionalnost ni obravnavana. Tujci niso tematizirani niti kot družbena skupina, ki bi bila podvržena diskriminaciji, sploh pa niso tematizirane še njihove druge osebne ali socialne okoliščine, ki dodatno vplivajo na njihov položaj v slovenski družbi. Za medijsko poročanje o tujcih na analiziranih spletnih portalih je torej značilna vsesplošna odsotnost refleksije o intersekcijski diskriminaciji.

Posredno se intersekcionalnost pojavi prek oznak »mladoletni migranti« oziroma »mladoletni migranti brez spremstva«, »otroci brez spremstva«. To se nanaša na ukrep novele zakona, ki je bila sprejeta v januarju 2017, po katerem

so mladoletniki brez spremstva opredeljeni kot ena od izjem, ki ob izrednem zaprtju meje ne bi bili avtomatično poslani nazaj v državo, od koder so migrirali. V nobenem analiziranem medijskem prispevku ta skupina ni posebej tematizirana, ampak zgolj omenjena pri opisu ukrepov novele zakona.

Drugi posredni pojav intersekcije smo zaznali v medijskih tekstih portala Nova24TV, v katerih je nekajkrat omenjeno součinkovanje statusa (tujost) z družbenim kontekstom (ekonomski status), saj so premožni migranti predstavljeni kot nasprotje tistim brez premoženja.

2.5 Izzivi nagovarjanja diskriminacije tujcev

Takoj ko se pojavijo med migranti kakšne zahteve po čem več kot zgolj osnovnih človekovih pravicah, ki so čisto neposredno vezane na preživetje, multikulturalnega dialoga ni več. (strokovnjakinja v nevladni organizaciji)

Analiza zakonodaje in medijskega poročanja je pokazala, da so tujci kot družbena skupina primarno razumljeni kot ne-državljeni, ne-pripadniki, tisti od zunaj. Taka družbena pozicija kot še ne-članov jih na neki način postavlja zunaj razprav o diskriminaciji oziroma je temelj njihove diskriminacije prav njihov tuj status, ne pa tudi druge potencialne družbene okoliščine in lastnosti, na podlagi katerih prav tako izkušajo diskriminacijo. Do podobnih zaključkov smo prišli z udeleženkami in udeleženci fokusnih skupin. V fokusnih skupinah smo obravnavali še tretji steber intersekcijske analize, in sicer strukturno intersekcijo. V pogovorih se je pokazalo, da je diskriminacija tujcev primarno obravnavana enodimenzionalno, prek njihovega tujskega statusa, diskriminacija na podlagi drugih osebnih in družbenih okoliščin ter njihovi prepleti in součinkovanja pa večinoma ostajajo nenagovorjeni.

Ena od strokovnjakinj je tako opozorila, da gre pri migrantih za diskriminacijo na področju osnovnih človekovih pravic, ki pa so pogojene z ozemeljsko pripadnostjo:

Diskriminacija se začne že pred prihodom, saj se prihod na različne načine onemogoča, tudi v primerih prošelj za azil, ki bi po mednarodnem pravu posameznicam in posameznikom pripadal. O tem, kdo je vreden vstopa in kdo ne, se včasih odloča že na terenu, kar so zelo plodna tla za diskriminacijo, saj o tem odločajo ljudje, ki za to niso pristojni niti usposobljeni. (strokovnjakinja v raziskovalni organizaciji)

Tujci so torej primarno izpostavljeni osnovni izključenosti iz človekovih pravic, saj pretrgajo vez med ozemeljsko pripadnostjo in državljanstvom, s svojim

prihodom na ozemlje druge nacionalne države vzpostavijo mejo, ki temeljno določa njihov status kot »drugih«. Ta status je temelj njihove primarne izključenosti. Prva stopnja diskriminacije, s katero se soočajo, je vprašanje možnosti sploh biti subjekt, ki mu bodo omogočene osnovne človekove pravice. Nato sledijo druge oblike diskriminacije. Migrantsko življenje, opozarjajo naši sogovorniki in sogovornice, je pravzaprav dolg tek po progi z ovirami. Ko migrant na primer preseže eno raven, mu morda uspe vstopiti v državo ali pa se umesti v proces pridobivanja azila, ga potem na ravni vsakdanjega življenja čakajo nove diskriminacije, na primer na podlagi rase pripadnosti, na podlagi jezika, ponovno na podlagi ne-državljanstva, z onemogočanjem dela ipd. Vse te ovire so lahko družbeno ali pravno pogojene, skupaj pa onemogočajo enakopravno življenje v skupnosti še več desetletij po tem, ko je človek že, vsaj formalno, legitimen član skupnosti. Gre za fenomen t. i. stopenjske diskriminacije.

Eno od pomembnih vprašanj na tej poti je dostop do stanovanj. Prva sistemska težava je v tem, da migranti nimajo dostopa do neprofitnih stanovanj. Težava je tudi pri osebah z mednarodno zaščito, ki si morajo po tem, ko sicer dobijo status, sami poiskati nastanitev na trgu, pri najemodajalcih pa nato pride do diskriminacije, saj jih a priori razumejo kot nekoga, ki nima zadostnih sredstev za plačilo stanovanja.

Podobno je na področju zdravstvenih storitev. Osebe z mednarodno zaščito bi morale imeti, enako kot vsi državljani Republike Slovenije, dostop do osnovnega zdravstva, a naši sogovorniki in sogovornice opozarjajo, da se kar nekaj osebnih zdravnikov ne želi ukvarjati z migranti z izgovorom, da z njimi ne morejo komunicirati.

Še eno področje v stopenjski diskriminaciji, s katero se soočajo migranti, je dostop do bančnih storitev:

Banke niso želele oziroma še vedno ne želijo odpirati nekatere niti osnovnega bančnega računa, kar je povezano s to domnevo, da so transakcije iz nekaterih držav, npr. Irana, zaradi plačevanja, pranja denarja oziroma te zakonodaje prepovedane oziroma omejene. (strokovnjak v nevladni organizaciji)

Diskriminacija se pojavlja tudi na področju delovne zakonodaje, pri kateri bilateralni sporazumi med državami tujce oziroma migrante postavljajo v neenakopraven položaj v primerjavi z domačimi delavci na področju ekonomskih in socialnih pravic, čeprav opravljajo isto delo kot domači delavci:

Težko je na primer pri uveljavljanju pravic na Centru za socialno delo, če nimaš stalnega prebivališča. Pri uveljavljanju starševskega varstva imamo

na primer težave z delodajalci, ki jih delavec obvesti, da bo uveljavil recimo očetovski dopust, delodajalec pa reče, da ga to ne briga. Potem delavka migrantka na primer dela v Sloveniji in sporoči delodajalcu, da je noseča, delodajalec pa je kar naenkrat ne rabi več. (strokovnjak v nevladni organizaciji)

Kot smo opozorili že v uvodu, človekove pravice lahko zagotavlja samo nacionalna država, ki pa pogosto svojim državljanom in državljanom zagotavlja več pravic kot tujkam in tujcem. Pravica nacionalne države do samoodločbe ter suverenega upravljanja svojega ozemlja in prebivalcev ima v hierarhiji pravic večjo vlogo kot zagotavljanje pravic osebam, ki ostajajo zunaj državljanskega telesa, in Ustava Republike Slovenije priznava pravico do socialne varnosti le državljanom (Dedić in sod., 2003). Tujci tako ostajajo v mejnem, liminalnem stanju, ko si morajo primarno izboriti pravico do pravic, najprej pravico do bivanja, nato pa še druge, npr. pravico do dela, do zdravstvenega varstva, do stanovanja, do bančnega in davčnega statusa. Njihov status tujstva jim pogosto onemogoča samo pravico do dostopa do teh področij, pri katerih bi bili nato potencialno šele lahko podvrženi diskriminaciji na podlagi drugih družbenih in osebnih okoliščin.

Čeprav migrantom v številnih primerih država krši osnovne človekove pravice, jih kot družbeno skupino še vedno obravnavamo preveč z vidika humanitarnosti, poudarjajo naši sogovorniki in sogovornice, ne pa skozi prizmo človekovih pravic. Še več: na pravice migrantov se gleda zelo pokroviteljsko. Na nekaterih področjih je predvidena socialna pomoč, na drugih niti to ne, ne omogoči pa se migrantom samim, da bi sami poskrbeli zase:

Rešitve bi morale biti sistemske, ne zgolj pomoč raznih nevladnih organizacij. (strokovnjakinja v nevladni organizaciji)

Osnovna težava, menijo naši sogovorniki in sogovornice, je v dejstvu, da so migranti kot družbena skupina politično nemočni. Kot zunaj-politična skupina so premalo relevantni, da bi se politika sploh začela o njih pogovarjati kot o sistemskem problemu. Tako podobo generirajo tudi medijski interesi:

Edini način medijskega interesa je ta, da se jih dela za zelo uboge in se jim tako dodatno jemlje moč. Vzpostavljen je odnos mi – vi; mi, ki smo dobri, moramo sedaj pomagati tem ubogim, kar pa nikakor ne pomaga k temu, da bi bila njihova moč v družbi večja. (strokovnjakinja v nevladni organizaciji)

Ena od sogovornic k temu dodaja, da ni težava samo v številčnosti migrant-skih skupin, ki niso dovolj slišane, ampak tudi v njihovi tihosti. Sami namreč sebe pogosto ne dojemajo kot žrtev, temveč gledajo na situacijo kot na neko prehodno stanje, čeprav so lahko v zelo slabem položaju.

Težava je tudi v tem, da smo kot družba zelo slabo izobraženi o človekovih pravicah. Ne obstaja neko splošno zavedanje o obstoju določenih ranljivih skupin, ki so *a priori* v slabšem družbenem položaju in smo jim zato kot družba dolžni zagotoviti določene systemske rešitve, ki bi te ranljivosti vsaj do neke mere odpravile. Namesto tega se pojavlja zelo zaščitniški in izključevalen odnos do pravic, ko naj bi podelitev neke dodatne pravice manjšini takoj vodila v krčenje pravic večini, kot da bi šlo za seštevek z določeno vsoto in kot da obstaja končno število podeljenih pravic, ki jih bo zmanjkalo za večino, če jih bomo podeljevali manjšinam. Tako razumevanje pravic je, kot smo pokazali zgoraj, prevladujoče predvsem v medijskem in političnem diskurzu, v katerih prevladuje izključevalna logika »mi – oni«, ki temelji na temeljno napačni predpostavki, da bi več pravic za »njih« pomenilo manj pravic za »nas«.

Ena od neobravnavanih dimenzij v kontekstu diskriminacije migrantov je družbeni razred. Ta skozi intersekcijo z drugimi osebnimi okoliščinami, v osnovi pa skozi status tujca zelo raznoliko umešča v družbo migrante iz višjih in nižjih razredov:

V primeru migrantov, ko jim uspe premagati osnovne strukturne ovire, velja zelo konsistentno, da se ljudje z boljšim dohodkovnim položajem oziroma z visokimi drugimi oblikami kapitalov hitreje znebijo stigme, ki jo migrantski status prinese. (strokovnjakinja v raziskovalni organizaciji)

Slaba ekonomska situacija oziroma revščina ljudi omejuje na vseh področjih in deluje kot ključna oteževalna okoliščina na različnih družbenih področjih in kontekstih. Tujcem z nizkim materialnim statusom, tudi če presežejo strukturne ovire in si v družbi priselitve zagotovijo pravico do pravic, revščina otežuje dostop do nadaljnjih pravic in povečuje tveganje za diskriminacijo. To je sicer že znana ugotovitev iz migracijskih študij, ki kažejo, da ekonomski status posameznika pomembno vpliva na njegovo zmožnost migracije in potencialne integracije, revščina pa postaja kriterij, ki določa stopnjo prostega gibanja, kar vodi v prepoved potovanja za tiste, ki nimajo dovolj sredstev, ali pa se njihove premike nadzira veliko natančneje kot premike premožnejših potnikov (Bigo in Guild, 2005).

Naj ob koncu omenimo še dimenzijo spola, ki prav tako pomembno preči migrantske izkušnje, le da – v nasprotju s številnimi drugimi področji – dodatno marginalizira predvsem mlade moške. Ti so namreč v azilnih postopkih v izrazito bolj deprivilegiranem položaju v primerjavi z družinami ali ženskami, saj se jim pripisuje večja nevarnost za družbo priselitve. Večji izpostavljenosti mladih moških diskriminaciji verjetno botruje implicitna predpostavka o povezanosti

med migracijami in kriminalnostjo, ki je prisotna v političnem in medijskem diskurzu (Učakar, 2017). Migranti naj bi bili bolj nagnjeni h kriminalu, nasilnejši (Calavita, 2005), v zadnjem času se jih povezuje z mednarodnim terorizmom (Učakar, 2017), kar vse prispeva k večji izpostavljenosti diskriminaciji. Kot ugotavljata Pallitto in Heyman (2008), se ustvarja diferenciacija glede na različne stopnje sumničenja in različne kategorije osumljenosti, ki so posameznikom pripisane vnaprej, glede na njihov izvor in druge družbenoekonomske značilnosti, in mladi moški v tej kategorizaciji osumljenosti zavzemajo najvišje mesto.

2.5.1 *Interseksijska diskriminacija migrantov*

Migrantke in migranti se, tako kot druge družbene skupine, srečujejo z interseksijsko diskriminacijo, a je kot take ne imenujejo s katerim koli izrazom niti se je večinoma ne zavedajo. Kot poudarja ena od naših sogovornic, gre pri njih večinoma za kršitve tako osnovnih človekovih pravic, da bi bil že govor o interseksijski diskriminaciji neka oblika privilegija, ki si ga migranti večinoma ne morejo privoščiti:

Pri zelo deprivilegiranih skupinah ljudi je naloženih toliko presečnosti, toliko plasti diskriminacije, toliko neke sovražnosti in prikrajšanosti, da si morda nekateri člani skupnosti nekih vrst identitet niti ne morejo privoščiti. Včasih so ljudje tako zelo prikrajšani, da teh višjih slojev prikrajšanosti niti ne nagovorijo oziroma nimajo neke zgodovinske priložnosti, da bi bili nekaj, kar bi v drugih okoliščinah lahko bili. (strokovnjakinja v raziskovalni organizaciji)

Dostikrat sami delavci in delavke migrantke sebe v bistvu skrčijo na delovno silo in v bistvu jih samo to zanima. Rečejo, da so tukaj, da delajo, da zaslužijo, in preprosto sploh ne pridemo do tistih njihovih socialnih zgodb, kaj šele zgodb, ki se dogajajo, recimo na osebni ravni. Preprosto povedano, ni jih. (strokovnjak v nevladni organizaciji)

Pogosto migranti torej sebe razumejo enodimenzionalno, kot delavce v novem okolju, njihovo socialno življenje pa ostane v državi izselitve in ga živijo zgolj tam. Včasih pa se zgodi tudi obratno, da migranti prevzamejo neko identiteto v smislu strategije, ki bi jim omogočila pridobiti pravni status, torej mobilizirajo eno vrsto deprivilegiranosti kot strategijo za boj proti drugi vrsti deprivilegiranosti:

Pri migrantih je recimo zanimiva ta stvar, da redko kateri migrant si privošči biti homoseksualec, odkrito, če pa si to privošči, pa je to v bistvu neke vrste strategija, ker je veliko pomembnejše si zagotoviti nek politični status. (raziskovalka v nevladni organizaciji)

Migranti so torej razumljeni kot tujci, ne-člani, ki vlagajo prošnje in zahteve po pripadanju. Če k tem zahtevam dodajo še kakšne druge, ki bi se nanašale na še druga presečišča z njihovimi osebnimi okoliščinami in statusom, večinska družba postavi novo mejo, v smislu, da je že sprejetje in dopustitev članstva dovolj, vse nadaljnje zahteve pa se zdijo pretirane in v nekem smislu prevzetne.

2.6 Zaključek: tujskost kot vseprekrivajoča osebna okoliščina

Analiza vseh treh stebrov raziskave je pokazala primarnost tujskega statusa kot tiste okoliščine, ki naddoloča vse druge. Tujci kot »tisti od zunaj« še niso razumljeni kot družbena manjšina, ki bi ji bila država dolžna zagotoviti neke pravice, oziroma kot skupina, ki je podvržena diskriminaciji. Pri njih gre za diskriminacijo na ravni čisto osnovnih človekovih pravic, saj jim je pogosto kraten že dostop do osnovne pravice, »pravice do pravic«, rečeno z besedami Hannah Arendt (2003), torej statusa v družbi, v kateri bi lahko zase sploh začeli zahtevati določene pravice. Pogosto si zaradi te temeljne izključenosti, torej pravice sploh biti na nekem ozemlju, ki vodi v esencialno življenjsko ogroženost, nekih drugih identitet, ki so povezane z njihovimi drugimi osebnimi in družbenimi okoliščinami, sploh ne morejo privoščiti. Njihova bazična prikrajšanost za prostor, kjer bi lahko postali politična bitja, jim onemogoča, da bi lahko bili nekaj, kar bi morda v drugačnem političnem, zgodovinskem oziroma družbenem položaju lahko bili, onemogoča, da bi nagovorili še druge sloje prikrajšanosti ali diskriminacije, ki so povezani z njihovimi drugimi osebnimi ali družbenimi okoliščinami. Pogosto migranti oziroma tujci tudi sami sebe razumejo enoplastno, zgolj kot, na primer, delavce v tuji državi, da niti sami ne razmišljajo o drugih oblikah diskriminacije oziroma o drugih okoliščinah, ki so morda pripeljale do neke diskriminacije. Ali pa en del svoje identitete, na primer spolno usmerjenost ali spol, mobilizirajo kot strategijo za boj proti neki drugi, temeljniji deprivilegiranosti, s ciljem reševanja osnovnega eksistencialnega preživetja v državi priselitve.

V primeru tujcev kot družbene skupine torej pogosteje govorimo o stopenjski diskriminaciji, saj so najprej diskriminirani na ravni povsem osnovnega preživetja, nato pa se diskriminacije nadaljujejo po stopnjah. Ko oseba, tujec ali tujka, dobi neki legalen status, ki omogoči preživetje, se potem znajde na naslednjih stopnjah diskriminacije na ravni vsakdanjega življenja, ki so

primerljive z diskriminacijami, s katerimi se soočajo ne-tujci, torej na podlagi spola, starosti, spolne usmerjenosti, vere ipd. ter njihovih součinkovanj in intersekcij. A grožnja nezakonitosti oziroma izgube pravnega statusa, ki lahko tujko ali tujca spet postavi v položaj boja za osnovno človekovo pravico do pravic, ostaja, vse dokler ima oseba status tujca. Legalnost oziroma nelegalnost statusa namreč ni stalna, temveč gre za spremenljiv status, odvisen od številnih zakonskih ukrepov in njihovega prepleta. Nezmožnost neprekinjenega ohranjanja zaposlitve in bivanja lahko, na primer, vodi nazaj v nezakonitost tudi za tiste, ki so morda že pridobili zakonit status (Calavita, 2005). Za De Genovo (2002) je mehanizem selektivnega vključevanja, ki tujsko populacijo ohranja v položaju stalne liminalnosti, v funkciji proizvajanja določene vrednosti za obstoječa razmerja moči. Dostopi tujcev do zakonitega statusa, trajnega delovnega razmerja, urejenega prebivanja in zdravstvenih storitev so prepleteni, nezmožnost prestopa pravnega statusa nezakonitosti na enem področju pa vpliva tudi na druga področja, s čimer tujci ostajajo v stalnem položaju nezakonitosti oziroma grožnje nezakonitosti (Calavita, 2005). To selektivno pripuščanje tujcev k določenim pravicam Mojca Pajnik (2010) imenuje krožno pogojevanje dostopa do pravic, kar pomeni, da dovoljenja za zaposlitev, za bivanje, za pridobitev državljanstva in dostop do socialnih storitev pogojujejo drug drugega, navadno v nekem začaranem krogu, v katerem vedno zmanjka kakšen pogoj za vstop v polno-pravno članstvo.

Dokler tujci ne postanejo polnopravni člani in članice, torej državljani in državljanke, je njihova tujskost vseprekrivajoča osebna okoliščina, ki seveda skupaj z drugimi součinkuje, a predstavlja podlago za takó temeljno izključenost, da ji morebitne druge ostajajo podrejene. Če je Kimberlé Crenshaw (1989) intersekcijsko diskriminacijo ponazorila s primerom prometne nesreče, pri kateri lahko diskriminacija kot avtomobil pripelje iz katere koli smeri ali pa kar iz več smeri, je status tujca kot tovorno vozilo, ki v vsakem križišču povzroča nesrečo. Čeprav se v primeru tujcev raziskovanje večinoma ustavi pri tej prvi stopnji temeljne izključenosti iz »pravice do pravic«, bi lahko intersekcijska dimenzija, ki bi vključevala analizo hkratne diskriminacije na podlagi tujstva in drugih osebnih okoliščin, vseeno prispevala k osvetlitvi dejanskih realnosti diskriminacije, ki se vzpostavlja na intersekciji, a o njej tujci in tujke sami, v okoliščinah eksistencialne izključenosti, težko razmišljajo.

Literatura

- Arendt, Hannah. 2003. *Izvori totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.
- Bauman, Zygmunt. 1999. *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity Press.
- Benhabib, Seyla. 2010. *Pravice drugih: tujci, rezidenti in državljani*. Ljubljana: Krtina.
- Bigo, Didier in Elspeth Guild. 2005. Introduction – Policing in the Name of Freedom. V: *Controlling Frontiers: Free Movement into and within Europe* (ur. Elspeth Guild in Didier Bigo). Aldershot: Hants, England: Ashgate, 1–13.
- Bourdieu, Pierre. 1991. Preface. V: *L'Immigration: Ou les Paradoxes de l'Altérité* (Sayad, Abdelmalek). Brussels: De Boeck-Wesmael, 7–12.
- Brubaker, Rogers. 1989. Introduction. V: *Immigration and the Politics of Citizenship in Europe and North America* (ur. Brubaker, Rogers). New York: University Press of America, 1–27.
- Calavita, Kitty. 2005. *Immigrants at the Margins: Law, Race, and Exclusion in Southern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carens, Joseph H. 1995. Aliens and Citizens: The Case for Open Borders. V: *Theorizing Citizenship* (ur. Beiner, Ronald). Albany: State University of New York Press, 229–254.
- Carens, Joseph H. 2010. *Immigrants and the Right to Stay*. Cambridge, MA: Boston Review, MIT Press.
- Crenshaw, Kimberlé. 1989. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine. *Feminist Theory and Antiracist Politics. University of Chicago Legal Forum* 139: 139–142.
- Dal Lago, Alessandro. 1999. *Non-Persone: L'Esclusione dei Migranti in una Società Globale*. Milan: Interzone.
- De Genova, Nicholas P. 2002. Migrant 'Illegality' and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology* 31(1): 419–447.
- Dedić, Jasminka, Vlasta Jalušič in Jelka Zorn. 2003. *Izbrisani: organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kuhar, Roman in Mojca Pajnik. 2019. *Državljanstvo in diskriminacija: interseksijski pristop k raziskovanju družbene izključenosti – Metodološki priručnik*. Interno gradivo. Neobj.
- Pajnik, Mojca. 2010. Socialno državljanstvo, migracije in trg dela. V: *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo* (ur. Medica, Karmen, Goran Lukić in Milan Bufon). Koper: Univerzitetna Založba Annales, 13–36.
- Pallitto, Robert in Josiah Heyman. 2008. Theorizing Cross-Border Mobility: Surveillance, Security and Identity. *Surveillance & Society* 5 (3): 315–333.
- Učakar, Tjaša. 2017. *Migracijska politika EU: nove artikulacije izključevanja v 21. stoletju*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Učakar, Tjaša. 2020a. Raziskovalno poročilo – preliminarna analiza okvirov (Zakon o tujcih). Raziskovalno poročilo projekta (interno gradivo). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Učakar, Tjaša. 2020b. Analiza medijev – drugi del empirične raziskave (Zakon o tujcih). Raziskovalno poročilo projekta (interno gradivo). Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Viri

- 24ur.com. 2017a. *Varuh človekovih pravic: Če bodo kršene pravice beguncev, bomo ukrepali*, 5. 1. 2017. Dostopno na naslovu: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/gyorkos-znidar-slovenija-mora-imeti-ustrezna-orodja-za-obvladovanje-masovnih-migracij.html> (citirano 9. 3. 2020).
- 24ur.com. 2017b. *Predlagana novela zakona o tujcih razburja pravnike in civilno družbo*, 20. 1. 2017. Dostopno na naslovu: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/predlagana-novela-zakona-o-tujcih-razburja-pravnike-in-civilno-druzbo.html> (citirano 9. 3. 2020).
- Državni zbor Republike Slovenije. 2014. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih* (30. 1. 2014).
- MMC. 2017a. Cerar: *Zakon o tujcih bo zagotavljal varnost*, 20. 1. 2017. Dostopno na naslovu: <https://www.rtv slo.si/slovenija/cerar-zakon-o-tujcih-bo-zagotavljal-varnost/412969> (citirano 8. 3. 2020).
- MMC. 2017b. *Erjavec: V zakonu o tujcih je dovolj varovalk, da ne bi prihajalo do zlorabe*, 11. 1. 2017. Dostopno na naslovu: <https://www.rtv slo.si/slovenija/erjavec-v-zakonu-o-tujcih-je-dovolj-varovalk-da-ne-bi-prihajalo-do-zlorabe/412217> (citirano 8. 3. 2020).
- Nova24TV. 2017. *Tri leta Cerarja, tri leta toneče javne uprave*, 2. 10. 2017. Dostopno na naslovu: <https://Nova24TVtv.si/kolumna/tri-leta-cerarja-tri-leta-tonece-javne-uprave/> (citirano 10. 3. 2020).